

Η ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ*

Γεώργιος Χατζηκωνσταντίνου

Καθηγητής Οικονομικής Θεωρίας στη Νομική ΔΠΘ

Πρόεδρος του Τμήματος Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Ανάπτυξης ΔΠΘ

Εντύπωση προκαλεί το πόσο αβασάνιστα περνά και στην ελληνική κοινωνία, κάτω προφανώς από πιέσεις εντοπίων συμφερόντων, όσο και κάτω από πιέσεις ευρωπαϊών εταίρων μας, το λεγόμενο ανοικτό πανεπιστήμιο, κυρίως όμως η μέσω αυτού λεγόμενη ανοικτή και εξ' αποστάσεως εκπαίδευση.

Τελικός στόχος, επιβράβευση και ολοκλήρωση της τελευταίας, είναι βέβαια η καθιέρωση της λεγόμενης τηλεκπαίδευσης και δι' αυτής η επιβεβαίωση της ηλεκτρονικής κυριαρχίας στην Ανωτάτη Πανεπιστημιακή Παιδεία. Δεν είναι άλλωστε λίγοι οι «επώνυμοι» που και στη χώρα μας αρέσκονται να ομιλούν ή και να προφητεύουν περί της δήθεν χρεοκοπίας του παραδοσιακού και ιστορικά καταξιωμένου Πανεπιστημίου το οποίο, ως λένουν, εκ των πραγμάτων θα εξαφανιστεί σε λίγο, θύμα και αυτό της ηλεκτρονικής εποχής και της περίφημης τεχνολογικής επανάστασης που όμορφα συνδυάζεται με την εξίσου περίφημη, πλην όμως τόσο αμφιλεγόμενη, παγκοσμιοποίηση.

Το νέο αυτό εγχείρημα θα ήταν, ίσως, περισσότερο εύπεπτο, αν δεν συνοδευόταν κι από το γεγονός της εξομοίωσης του ανοικτού πανεπιστημίου με τα υπόλοιπα, θεσμικά κατοχυρωμένα και ιστορικά καταξιωμένα Πανεπιστήμια της χώρας και μάλιστα σε ότι αφορά την ισοτιμία των πτυχίων και των μεταπτυχιακών τίτλων που δια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης θα παρέχει, με τα πτυχία και τους μεταπτυχιακούς τίτλους των γνώσεων, της εκπαίδευσης και της παιδείας που τα κατοχυρωμένα συνταγματικά Πανεπιστήμια της χώρας παρέχουν έως και σήμερα.

Θα τολμούσα να σημειώσω, μάλιστα, με ανησυχία, μία σχετική αδιαφορία του σώματος των συναδέλφων καθηγητών, όλων των βαθμίδων και των ειδικοτήτων, καθώς και μία σιωπή γύρω από το ζήτημα αυτό, η οποία κατά την γνώμη μου δεν θα έπρεπε να υπάρχει.

Βέβαια, δεν είναι λίγοι και οι έγκριτοι εκείνοι συνάδελφοι και επιστήμονες που παρουσιάζονται θιασώτες του εγχειρήματος, μάταια πιθανώς αναζητούντες τον αντίλογο ή και πιθανώς ικανοποιημένοι που ο αντίλογος αυτός αργεί ή άργησε, όπως φαίνεται, αρκετά.

* Δημοσιεύτηκε στον «Παρατηρητή της Θράκης» στις 24/01/01.

Οι θιασώτες του εγχειρήματος, φαντάζομαι απολύτως πεπεισμένοι για την τεράστια σημασία και το αδιαμφισβήτητο περιεχόμενο των νέων τεχνολογιών για το μέλλον της ανθρωπότητας, στρατεύονται άμεσα και άνευ ενδοιασμών σε οτιδήποτε σχετίζεται ή προωθεί τον ρόλο των τεχνολογιών στη σύγχρονη κοινωνία, λησμονώντας ότι η πρόοδος είναι εξ ίσου στοχαστική, όσο και η τεχνολογία, την οποία συχνά σε πανάκεια ανάγουν, ομοιάζει δε με το παιχνίδι των ζαριών που τα ρίχνει κανείς πάνω στο τραπέζι κινδυνεύοντας ανά πάσα στιγμή να χάσει από το ένα ζάρι ότι κέρδισε από το άλλο, του τελικού απολύτως θετικού αποτελέσματος όντως κατά τεκμήριο σπανίου.

Αναμφίβολα όλοι οι πολίτες της χώρας αυτής έχουν δικαίωμα στη γνώση, θα ήμουν ο τελευταίος που θα υποστήριζε το αντίθετο. Κι εκείνοι που δεν κατάφεραν να κατακτήσουν μία θέση στα υπάρχοντα πανεπιστημιακά ιδρύματα, δικαιούνται να επιθυμούν να έλθουν σε επαφή με την γνώση και την επιστήμη που κάποτε ονειρεύτηκαν, ακόμη και μετά την νεότητα που γέμιζε με ανησυχίες την ψυχή τους.

Το ανοικτό λεγόμενο πανεπιστήμιο θα ήταν ικανό να τους προσφέρει μία ευκαιρία, άσχετα βέβαια από το γεγονός ότι οι ειδικεύσεις που εξ αυτού προσφέρονται, καθώς τούτο αποτελεί πλέον πραγματικότητα δι' αποφάσεως της πολιτικής εξουσίας (Νόμος 2083/1992 αρ.27 και Νόμος 2552/1997) και δεν γνωρίζω ποιών άλλων ερωτηθέντων, ουδόλως ανταποκρίνονται στο φάσμα των ήδη καλλιεργούμενων επιστημών των ιστορικά καταξιωμένων και συνταγματικά κατοχυρωμένων Πανεπιστημιακών ιδρυμάτων της χώρας.

Ήδη από το έτος 1998, δια του προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ, προσφέρεται η δυνατότητα σε ανθρώπους από 18 έως και 45 ετών να αναζητήσουν την γνώση πτυχιακού ή μεταπτυχιακού επιπέδου, σε συγκεκριμένους επιστημονικούς χώρους και οπωσδήποτε προσεχτικά επιλεγμένους σε τρόπο ώστε να μην θεωρούνται ή εμφανίζονται απόλυτα ανταγωνιστικοί των ήδη υπάρχοντων στα κανονικά Πανεπιστήμια της χώρας, για λόγους βέβαια ευνότητος. Η Φυσική Επιστήμη και η Πληροφορική, αλλά και ο Ελληνικός Πολιτισμός, ο Ευρωπαϊκός Πολιτισμός, η Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων ή Μονάδων Υγείας, ο Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός των Πόλεων, οι εξειδικεύσεις σε Ξένες Γλώσσες, η Διαχείριση Αποβλήτων, η Διαχείριση Πολιτισμικών Μονάδων ή και Τεχνικών Έργων, η Ορθόδοξη Θεολογία, αλλά ακόμη και η Διδακτική των Φυσικών Επιστημών, αποτελούν γνωστικά αντικείμενα προσφερόμενα στους ενδιαφερόμενους για ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, που θα εξυπηρετείται από τα νέα μέσα μιας απρόσσωπης τεχνολογίας. Δια την νεκρής οθόνης του υπολογιστή, δια της οποίας απλώς επιτυγχάνεται η διαχείριση της πληροφορίας, δια του CD-ROM και των άλλων παρομοίων, θαυμαστών, ηλεκτρονικών και εμπορευσίμων, συναισθηματικά και ψυχικά ουδετέρων,

αλλά και ως προς την αλήθεια μερικώς αληθών, θα επιχειρείται η αναπαραγωγή και η μεταβίβαση μιας γνώσης, καθώς ταυτόχρονα θα υιοθετείται, για να είμεθα και «in» και συνεπείς και συμβατοί με τις εξελίξεις, το «δήθεν» πνεύμα μιας «δήθεν» ηλεκτρονικής εποχής.

Κι επί του προκειμένου, ας μου επιτραπεί να αιτιολογήσω παρενθετικά την χρήση της λέξης «δήθεν» λέγοντας απλώς ότι πανουργία κατά Χέγκελ περιέχει, ως φαίνεται, η συνήθης όσο και βαρετή αναφορά στο πνεύμα της ηλεκτρονικής εποχής η οποία αφενός συστηματικά στερείται πνεύματος, στο βωμό του προωθούμενου άκρατου και ομοιομορφωτικού καταναλωτισμού, αφετέρου δε διακρίνεται περισσότερο για τις ανισότητες της, για την υποβάθμιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας την οποία διατηρεί, για την έλλειψη αλληλεγγύης, για την αποϊδεολογικοποίηση των κοινωνιών της, για τον οικονομικισμό και την επιθετικότητα της, για την συχνά απροκάλυπτη και εκνευριστική υποκρισία της και λιγότερο για τις ηλεκτρονικές της επιτυχίες που αναλογικά υπολείπονται σε βαρύτητα των προηγουμένων «επιτευγμάτων» μας, καθώς στερούμενες αρετής, εμπορευματοποιούμενες, καθίστανται ευάλωτες στα χέρια της πανουργίας των αμφιβόλου ποιητικού στόχου εξουσιών. Άλλωστε δεν θα πρέπει να λησμονείται το γεγονός ότι η ηλεκτρονική και πληροφορική διάσταση της εποχής μας, εντάσσεται στο πλαίσιο ενός νέου και ανατέλλοντος πολιτισμού που είναι αυτός του πολύπλοκου και του αβέβαιου.

Έτσι στο πλαίσιο μιας ένοχης σιωπής και με την κάλυψη απίθανων νεολογισμών που ευφυώς εφευρίσκονται τις μέρες αυτές των τεχνολογικών εκσυγχρονισμών που αναπαράγουν τον συντελεστή παραγωγής κεφάλαιο κι αυξάνουν το αίσημα της μοναξιάς του σύγχρονου ανθρώπου, λησμονούμε ή συνειδητά υποβαθμίζουμε το γεγονός ότι Πανεπιστήμιο σημαίνει σύναξη και συλλογικότητα, συντροφή και ζωντανό διάλογο, συζήτηση και μόρφωση προσωπικότητας δια του παραδείγματος, των κρίσεων και των συγκρίσεων, καθώς και καλλιέργεια της επιστημονικής γνώσης μέσω της ζωντανής επαφής δασκάλου και φοιτητή.

Σημειώνω επί του προκειμένου, ότι στο κεφάλαιο «Το ιδεώδες της Ανοικτής Εκπαίδευσης» του Α' Τόμου του βιβλίου «Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, που εξεδόθη στην Πάτρα το έτος 1998 και στις σελίδες 31 και 32 αναφέρονται επί λέξει τα εξής : “.....Στην απαίτηση της καθημερινής φυσικής παρουσίας στις αίθουσες διδασκαλίας, που συνιστά το πιο σημαντικό εμπόδιο για την αύξηση των εκπαιδευτικών ευκαιριών Καθώς και για την ελεύθερη πρόσβαση στο σύστημα Η ανοικτή εκπαίδευση αναπτύσσει την μεθοδολογία της εκπαίδευσης από απόσταση” και παρακάτω, “.... η μεθοδολογία αυτή παρέχει την δυνατότητα στον φοιτητή να χρησιμοποιεί

την κατοικία του ως κύριο χώρο μάθησης και να επιλέγει ο ίδιος το χρόνο μελέτης και τον ρυθμό με τον οποίο μαθαίνει.”

Ας μου επιτραπεί να προβληματίζομαι για την πληρότητα του «ιδεώδους» αυτού που με τόση εμφατικότητα και πραγματικισμό προβάλλεται στο ανωτέρω βιβλίο. Κι ας μου επιτραπεί παράλληλα να αμφιβάλλω για τα παιδευτικά και μορφωτικά «πλεονεκτήματα» της απομόνωσης που επιχειρείται να προβληθούν μέσω διατυπώσεων, όπως οι ανωτέρω, δια των οποίων η μεν φυσική παρουσία του φοιτητή στην σύναξη θεωρείται σημαντικό εμπόδιο για τις εκπαιδευτικές του ευκαιρίες, η δε χρησιμοποίηση της κατοικίας του ως κυρίου χώρου μάθησης και με άλλα λόγια ο υποβόσκων απομονωτισμός του, ανάγεται σε ιδεώδες χαρακτηριστικό μιας ανοικτής εκπαιδευτικής μεθοδολογίας. Μήπως θα ήταν σκόπιμο όσο και απαραίτητο να διερωτηθούμε για το που τελικώς οδηγεί η μη φυσική παρουσία του νέου ανθρώπου στην σύναξη; Μήπως και θα έπρεπε να συσκεφθούμε για το είδος της μόρφωσης και για το περιεχόμενο της Δημοκρατίας στην οποία οδηγεί ο απομονωτισμός και όλα τα παρεπόμενα συνακόλουθα του: Τα ερωτηματικά αυτά θα εξακολουθούν να υπάρχουν, όση κι αν είναι η τάξη μεγέθους που στην μη φυσική παρουσία και στον απομονωτισμό θα αποδίδουν οι ανεπιφύλακτοι θιασώτες των ηλεκτρονικών μας επιτυχιών.

Ο στόχος του Πανεπιστημίου δεν είναι απλώς η εκπαίδευση, η αναπαραγωγή και η παραγωγή γνώσης. Είναι, πέραν αυτών, η παιδεία, η μόρφωση και άρα η δημιουργία ολοκληρωμένων, κατά το δυνατό, πνευματικών ανθρώπων, ικανών να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν τις επιστημονικές και ανθρώπινες εξελίξεις και συνεξελίξεις, επαληθεύοντας, συζητώντας και επαναπροσδιορίζοντας την αλήθεια στην μαζικότητα του κοινωνικού τους χώρου, δεχόμενοι την εκπεμπόμενη ενέργεια του πνεύματος και της προσωπικότητας του συνομιλητή και αναζητώντας την ειλικρίνεια του λόγου στη ματιά του δασκάλου.

Είναι, πέραν αυτών, η παιδεία και η μόρφωση ανθρώπων ικανών να συλλάβουν το κοινωνικό περιεχόμενο της ζωής, να προσεγγίσουν τις διεργασίες του κοινωνικού γίγνεσθαι και να ανακαλύψουν τον κριτικό λόγο, δίπλα στον συνήθως προβαλλόμενο εργαλιακό και ουδέτερο που στον τεχνικαλισμό του υπηρετεί τα επιφαινόμενα.

Είναι, πέραν αυτών, ο προβληματισμός και η αναζήτηση της από κοινού πνευματικής ζύμωσης για τους στόχους της επιστημονικής έρευνας, για την αποκάλυψη των σκοπιμοτήτων, για τις σχέσεις ατόμου, κοινωνίας και επιστήμης, για την αποτελεσματικότητα των γνωστικών κατακτήσεων και τον προσδιορισμό του περιεχομένου της αποτελεσματικότητας αυτής, για την αναζήτηση της απάντησης στο τόσο

παλαιό αλλά πάντοτε επίκαιρο ερώτημα μιας επιστήμης για την επιστήμη ή μιας επιστήμης για την κοινωνία και τη ζωή.

Είναι τέλος, πέραν αυτών, η προσφορά της παιδείας που δεν διδάσκεται αλλά βιώνεται ως παράδειγμα από τον συγχρωτισμό του φοιτητή με τον καλό και τον κακό δάσκαλο, όπως και τον καλό και τον κακό συμφοιτητή. Το τελευταίο αυτό, εξίσου σημαντικό με τα προηγούμενα, γαλουχεί και λαξεύει την προσωπικότητα, διαμορφώνει, συντηρεί ή αλλάζει αξίες και αναδεικνύει την υπέροχη σύγκρουση μεταξύ του υποκειμενικού και του αντικειμενικού.

Η υποστήριξη της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, η οποία βέβαια δεν είναι απορριπτέα όταν δεν διεκδικεί περισσότερα των όσων προσφέρει, δια της επίκλησης επιχειρημάτων τα οποία οι θιασώτες της αναζητούν στις αγκυλώσεις ή τις δυσλειτουργίες του παραδοσιακού Πανεπιστημίου, δεν έχει νομίζω νόημα, ούτε συμβάλλει στην απαιτούμενη βελτίωση της Ανωτάτης Παιδείας. Έτσι η επίκληση της παρατηρούμενης μειωμένης συμμετοχής στην σύναξη του παραδοσιακού Πανεπιστημίου, η επίκληση του γεγονότος ότι σε σημαντικό αριθμό Σχολών η φυσική παρουσία του φοιτητή είναι μικρότερη των απουσιών του, το ότι οι ανάγκες της ζωής υποχρεώνουν σε εργασία σημαντικό αριθμό φοιτητών που με τον τρόπο αυτό στερούνται, ούτως ή άλλως, της ζεστασιάς του συλλογικού τους χώρου, το ότι ο καθηγητής έχει παύσει να είναι προσιτός στον φοιτητή ή το ότι αρκετοί εκ των διδασκόντων στο παραδοσιακό Πανεπιστήμιο έπαυσαν να είναι δάσκαλοι έχοντας μετατραπεί σε απλούς επαγγελματίες της ειδικής γνώσης και της αναπαραγωγής της, στερείται ενδιαφέροντος, βαρύτητας και σημασίας. Τούτο διότι η απάντηση δεν βρίσκεται προφανώς στην παραδοχή και στην επικύρωση όλων των ανωτέρω αγκυλώσεων ή δυσλειτουργιών ως δεδομένων και αναντίστροπτων, αλλά στην ανάληψη πρωτοβουλιών και στην υιοθέτηση πολιτικής επανάκτησης των ποσοστών του χαμένου περιεχομένου του θεσμού της Πανεπιστημιακής Παιδείας και του Πανεπιστημιακού ιδρύματος.

Υπό το πρίσμα αυτού του σκεπτικού και δίχως να υποστηρίζεται ότι το Πανεπιστήμιο μονοπωλεί την μόρφωση και την παιδεία, καθώς η οικογένεια και η παρέα, το σχολείο και το περιβάλλον, οι συναντήσεις της ζωής και τα προσωπικά βιώματα, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και η Δημοσία ζωή την παρέχουν επίσης, καθίσταται εντυπωσιακή και ίσως πολλά υποκρύπτουσα η επιδίωξη εξομοίωσης του παραδοσιακού Πανεπιστημιακού τίτλου με εκείνον που θα προσφέρεται δια της τηλεκπαίδευσης ή δια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, διότι βέβαια η τελευταία αδυνατεί εκ των πραγμάτων να προσφέρει τηλεπαιδεία ή εξ αποστάσεως παιδεία.

Η υιοθέτηση τέτοιου είδους εξομοιώσεων και ισοτιμιών γεννά ερωτηματικά στις περιόδους αυτές των παντός είδους μοντερνισμών που φυσιολογικά και ως εκ

του περιεχομένου της κυρίαρχης ιδεολογίας που τους διέπει ακόμη, αυτής του ατομικιστικού ανταγωνισμού, οδηγούν σε παντός είδους αμφιβολίες, σκεπτικισμούς και αμφισβητήσεις.

Η οποιαδήποτε προσπάθεια απομόνωσης του ανθρώπου, η οποιαδήποτε προσπάθεια εξώθησής του σε ψυχική και συναισθηματική εξουδετέρωση, που τελικά ίσως και να επιτυγχάνεται δια της συνεχούς και μόνης επαφής με την ουδετερότητα του αψύχου μηχανήματος, η οποιαδήποτε προσπάθεια εξουδετέρωσης του μαζικού κοινωνικού Πανεπιστημιακού χώρου, της συναδελφικότητας, της σύναξης, της ζύμωσης και της ζεστασιάς που παρέχει, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη προσοχή και ευαισθησία, καθώς μπορεί να βλάψει ανεπανόρθωτα την υπόθεση της ελευθερίας, την αλληλεγγύη και την αρμονική συμβίωση των ανθρώπων. Ας μη λησμονούμε ότι από την εποχή του 1.150 μ.Χ. όταν στην Μπολόνια και στο Παρίσι ιδρύονταν τα πρώτα Πανεπιστήμια και μέχρι σήμερα, στους μαζικούς αυτούς χώρους της γνώσης και της αναζήτησης, του ζωντανού διαλόγου, των αντιθέσεων και των συνθέσεων, αλλά και της ψυχικής, συναισθηματικής και πνευματικής καλλιέργειας, γεννήθηκαν, έδωσαν την μάχη και διαφεντεύτηκαν τα δίκαια της ανθρώπινης ελευθερίας και αξιοπρέπειας, απέναντι σε τυράννους και τυραννικά καθεστώτα ποικίλης μορφής και δομής.

Και οι θιασώτες του τεχνικαλισμού, όταν στην πίστη και στο θαυμασμό τους για το τεχνολογικό επίτευγμα υπερβάλλουν, δεν πρέπει να ξεχνούν, ότι στο αρχαιοελληνικό πολιτισμικό μεγαλείο, η υπερβολή υπήρξε συνώνυμη της ύβρεως, η δε ύβρις εκφράζει την αλαζονική πρόκληση απέναντι στο άγνωστο.

Ούτως ή άλλως, Πανεπιστήμιο σήμαινε, σημαίνει και θα σημαίνει πάντα σύναξη για μόρφωση νέων επιστημόνων κι ανθρώπων, σύναξη δασκάλων και φοιτητών, συλλογική δράση δίπλα στην ατομική επιδίωξη και φιλοδοξία, παράδειγμα και ευαισθησία σε αξίες και αρχές που η τηλεκπαίδευση δεν μπορεί να παράσχει και άρα το πτυχίο της θα υπολείπεται πάντοτε του αντιστοίχου Πανεπιστημιακού και της εκ του συστάδην παροχής εκπαίδευσης και παιδείας.

